

Mal Berisha

HOMAZH PËR MIKUN E SHTRENJTË KATRI ROSHI

NË GRYKËN E RUGOVËS, NË KUJTIM TË KADRI ROSHIT DHE AZEM SHKRELIT

Bogë – Rugovë – Shkurt 2017.

Në një nga vilat e hotelit “Magra Austria”, në Bogë të Luginës së Rugovës, ku jemi vendosur për një fundjavë, depërton tinëzisht një zhurmë e lehtë e ujërave që gurgullojnë në rrjedhën e tyre të përjetshme, të pandalshme, të paqta... Ato janë pjesë e përjetësisë së kësaj ane të tokës shqiptare, që nuk ndalet kurrë.

Vendin e ka mbuluar bora, pishat janë rënduar prej saj dhe jeta qëlon. Vizitorë të huaj dhe vendas, skiatorë, sportistë, studentë, madje edhe eksplorues të natyrës, mbushin mjediset e këtij hoteli çdo ditë e çdo natë.

Rruga që të çon te ky hotel gjarpëron nëpërmjet asaj lugine me një emër të madh: Rugovë. Ky emër të kujton epikën shqiptare, burrërinë, kostumet e rralla e të rënda prej zhguni: gratë me lidhëse e marhamë, burrat me tirq, shoka dhe me çarçaf të bardhë të gjatë – aq sa për t'i

mbuluar në rast humbjeje jete në betejat për mbijetesë, për ekzistencë dhe për mbrojtjen e trojeve të tyre.

Rugova është edhe mbiemri i ideatorit dhe projektuesit të Kosovës së sotme – presidentit të ndjerë, Dr. Ibrahim Rugova.

E ndërsa flasim për Rugovën me z. Skënder Thaçi, themelues dhe pronar i hotelit, biseda për këtë trevë të bukur e të rrallë shqiptare kthehet natyrshëm te ngjarjet e viteve '80 në Kosovë dhe në Shqipëri.

Shqipëri – Pranverë 1981:

Në mesin e muajit mars të vitit 1981, në Shqipëri përhapej lajmi se diçka e madhe kishte ndodhur në Kosovë. Qarkullonin fjalë se studentët e Universitetit të Prishtinës ishin ngritur për të kërkuar të drejtat e popullit shqiptar në Kosovë dhe një status të plotë republike. Kaluan disa ditë, derisa më 5 prill të atij viti, makina propagandistike e Shqipërisë i lëshoi të gjitha boritë për të informuar mbi atë që po ndodhte. Kishte të vrarë, kishte të burgosur dhe Kosova nuk do të ishte më kurrë ajo që kishte qenë deri atëherë.

Pjesë e asaj propagande u bënë jo vetëm radioja dhe televizioni, jo vetëm gazetat dhe konferencat e panumërta, por edhe institucionet kulturore dhe artistike.

Shumë shqiptarë të lindur pas Luftës mësuuan gjëra që nuk i kishin ditur më parë. Në salla të mbyllura lexohej elaborati i Vasa Çubrilloviçit...

“Dëbimi Masiv i Shqiptarëve”, mbajtur në Klubin Serb të Sarajevës në vitin 1937.

Ndërkohë, në teatrot profesionistë viheshin drama që evokonin ngjarjet dhe historinë e Kosovës. Një ndër to ishte drama *Toka e Ndezur*, e shkruar nga shkrimtari i njohur Fahri Balliu. Kjo vepër u vu për herë të parë në skenë nga Teatri “Skampa” i Elbasanit, me aktorët e shquar Kadri Roshi dhe Demir Hyskja.

Në kërkim të një vepre të fortë – shumë të fortë – për Kosovën e asaj kohe, u angazhuan shumë figura të kulturës. Ishte kjo dramë që përmbushi pikërisht atë që po kërkohet. Dhe kush më mirë se Kadri Roshi mund ta sillte në skenë një vepër të tillë? Dhe kështu ndodhi.

***Toka e Ndezur* – dramë e luajtur në një teatër me aktorë që luajnë vetëm një herë në jetë.**

Artisti i Popullit, Kadri Roshi, mori përsipër ta rivendoste në skenë *Tokën e Ndezur*, këtë herë me një trupë amatore, të përbërë nga njerëz që kurrë më parë nuk kishin luajtur teatër. Por ata kishin një dhunti të lindur – thjesht dhe vetëm për këtë dramë: të luanin vetveten.

Të gjithë ata ishin bij e bija shqiptarësh nga Kosova dhe trojet e tjera shqiptare në ish–Jugosllavi, të cilat po lëngonin njësoj nën thundrën serbe. Dhe kështu, ata formuan atë trupë të papërsëritshme.

Ata jo vetëm që interpretuan me një përkushtim dhe ndjeshmëri të jashtëzakonshme, në një nivel që çdo trupë profesioniste do t’ua kishte zili, por edhe shkaktuan emocione të thella. Në natën e premierës, një grup spektatorësh erdhën për të takuar trupën, regjisorin dhe gjithë stafin realizues.

Ata ishin të prekur thellë, me sy të enjtur nga lotët dhe duar që u dridheshin nga ndjenja. Njëri prej tyre na tha:

“Na e sollët Kosovën – brengën tonë, dhimbjen tonë – këtu, sonte. Me ato kostume aq epike, me qefinin e atyre burrave rreth kokës, na sollët Rugovën – vendin e epikës dhe trimërisë shqiptare. Po sa vlen kjo! E bëtë vetëm për këta lotët tanë. Se po të ishte ndryshe, tash që shfaqja mbaroi, do të na duhej të dilnim nga kjo sallë dhe të kishim gati armaturat – me pushkë, fishekë

dhe komandantët që do të na prinin drejt Kosovës, për të çliruar vëllezërit tanë.”

Pas këtij sukcesi të paparë, si përherë, pasuan diskutimet, komentet, lavdërimet, kritikën – dhe natyrisht, emocionet.

Kadriu i Madh i Teatrit tonë Kombëtar qëndronte mes amatorëve, bisedonte me ta. Ai ishte një akademi e artit dramatik në lëvizje. Nuk kishte rast që të mos mësoje diçka të bukur prej tij.

Dhe meqë ai ishte i vetmi midis nesh që e kishte vizituar Kosovën – madje vetëm pak kohë para ngjarjeve të vitit 1981 – ne të gjithë ishim kureshtarë të dinim: Si ishte ai vend? Si ishin njerëzit? Si e flisnin gjuhën shqipe? Çfarë kishte parë ai në Prishtinë, Pejë, Gjakovë, Rugovë?

Asnjë prej tyre nuk ishte aktor, por asnjë trupë në botë nuk mund të bënte atë që bënë ata.

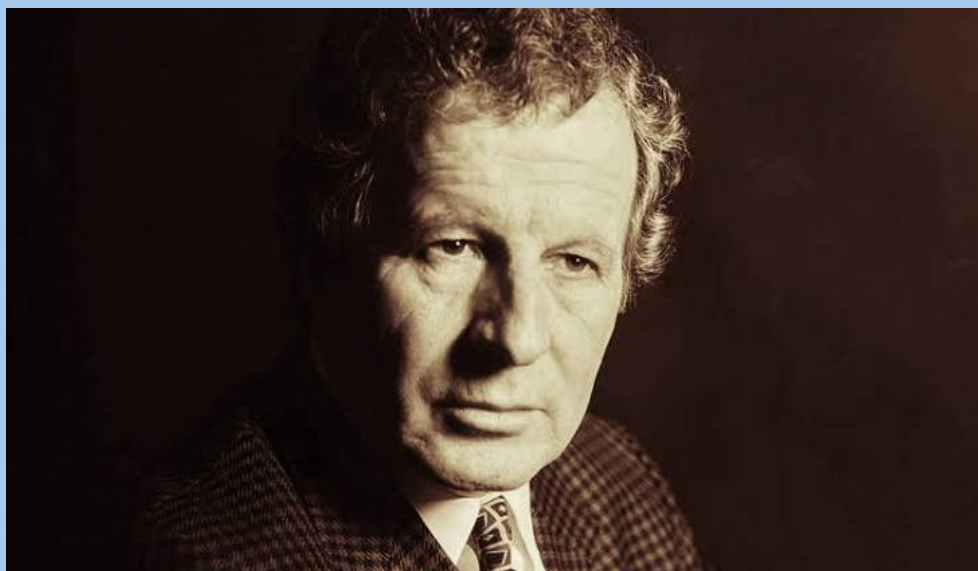
Nën regjinë e artistit të madh të skenës shqiptare, Kadri Roshi, ata kishin luajtur vetveten – të veshur me kostumin rugovan.

Kadriu i kishte kthyer këta njerëz të thjeshtë – mësues, agronomë, bujq, traktoristë – në artistë të mëdhenj. Por vetëm për një rast. Vetëm për atë dramë.

Ai e zbërthente veprën në çdo detaj. Për ta bërë sa më të kuptueshme, ai e lidhte atë me rrëfime që na ndihmonin të kuptonim thellësisht se çfarë ishte Jugosllavia e asaj kohe.

Një nga ato rrëfime ishte:

Kadri Roshi me Azem Shkrelin në Grykë të Rugovës

Në udhëtimin e tij të fundit në Kosovë, Kadri Roshi, pasi kishte vënë një shfaqje në Teatrin e Kryeqytetit, kishte shkuar në Rugovë, i ftuar nga poeti i njohur Azem Shkreli.

Nga ballkoni i një lokali të bukur ku kishin drekuar, në mes të asaj natyre madhështore – me maja malesh të mbuluara me borë, me pisha dhe vegjetacion pranveror – dy artistët e mëdhenj kishin zhvilluar një bisedë të cilën Kadriu na e rrëfeu, tekstualisht, kështu:

Azem Shkreli:

— Kadri, a bajmë diçka? A tregojmë përralla?

Kadri Roshi:

— Po mirë, po tregojmë përralla, Azem, pse jo?!

Azem:

— Po, ama përralla – jo barcaleta, siç i thoni ju në Shqipëri.

Kadriu:

— Ani pra, Azem, përralla jo barcaleta... si të duash ti!

Azemi:

— Po mirë, veç dua të më premtosh diçka!

Kadriu:

— Sigurisht...

Azem Shkreli:

— Mos t'i lidhim përrallat me politikë! Se ju në Shqipëri i lidhni të gjitha barcaletat me politikë.

Kadriu (duke qeshur):

— Dakord, Azem. Përralla pa politikë!

Përralla “pa politikë” – rrëfimi i Azem Shkrelit

— Këtu në Rugovë, jeton një burrë i thyer në moshë, me emrin Rahman, i cili di aq shumë përralla, sa njerëzia “vdesin” nga dëshira kur e dëgjojnë tek i tregon.

Njerëzit e dëgjojnë me ëndje. Në fillim qeshin, por më pas bien në mendime të thella.

E kështu, Rahmani jeton jetën e tij në Grykën e Rugovës, në thjeshtësinë e tij epike – mes malesh të larta dhe ujërash të pastra – përherë i veshur me kostumin rugovan, me pipën prej fildishi të

duhanit në dorë dhe familjen e tij të madhe, për të cilën kujdeset si çdo malësor i vërtetë...

Rrëfimi vazhdon – Përralla e Rrahmanit dhe “Plaku” i Beogradit

Një ditë, dikush erdhi në shtëpinë e Rrahmanit dhe i tha se ato përrallat e tij ishin bërë aq të njohura dhe aq interesante, sa e kishte marrë vesh edhe “Plaku” në Beograd.

Diçka – i thanë Rrahmanit të deleguarit e “Plakut” – nuk po shkonte aq mirë atje, në kryeqendër. Dhe “Plakun” e kishte kapluar një mërzi e madhe.

Njerëzit rreth tij u përpoqën ta largonin atë mërzi, por nuk ia dolën. As ata... dhe as Jovanka. Askush nuk arriti ta qetësonte.

Dikush i tha: “Ai Rrahmani i Rugovës di aq shumë përralla të bukura, sa po të vinte këtu e të tregonte ndonjërin, ‘Plaku’ do të qetësohej menjëherë.”

— *Epo, dërgoni njerëz dhe ma sillni shpejt këtu!* – urdhëroi “Plaku”.

Dhe... kështu ndodhi.

Përralla vazhdon – Udhëtimi i Rrahmanit drejt Beogradit

Këta ishin njerëzit që kishin ardhur në shtëpinë e Rrahmanit. Ata i kërkuan të dilte sa më shpejt – e priste një aeroplan në Prishtinë, që do të nisej për në Beograd.

I habitur, Rrahmani u lut t’i jepnin pak kohë për t’u përgatitur: të vishte kostumin e Rugovës, të lidhte mirë sinxhimët e opingave prej lëkure, të shtrëngonte shokën, të mbushte kamishin dhe të pastronte pipin prej fildishi të duhanit.

Por hyzmeqarët e “Plakut” nuk ia dhanë kohën. Urdhri ishte i prerë: detyra duhej përmbushur menjëherë.

Qëlloi edhe ditë me shi.

Rruga nga shtëpia e Rrahmanit deri te vendi ku priste makina ishte e gjatë. Opingat u bënë me baltë. Tirqit e bardhë, me gajtanë të zinj, u përloçën. Çallma e bardhë – e gjatë disa metra e mbështjellë rreth kokës – u lag dhe u rëndua nga shiu.

Kur zbritën afër lumit dhe ishin gati për nisje, Rrahmani kërkoi leje të pastrohej pak. Por jo. Nuk ishte e thënë. Ai nuk duhej të humbiste asnjë minutë.

Edhe në Prishtinë tentoi të pastrohej. Nuk ia lejuan. Edhe në Beograd kërkoi pak kohë. As aty nuk ia dhanë.

Më në fund, pasi hipi në limuzinë, e drejtuan drejt pallatit presidencial.

Takimi me Plakun

Kangjellat u hapën një nga një: e para, e dyta, e treta...

Rrahmani zbriti nga limuzina. Dikush e drejtoi drejt zyrës së madhe. Ngjiti shkallët, kaloi korridore të gjera, të shtruara me qilima iranianë të Isfahanit – nga më të bukurit në botë. Shkelte mbi to dhe i dukej vetja sikur ecte mbi gjemba, jo nga emocioni, por nga dhimbja që i shkaktonte mendimi se po shkelte mbi një mrekulli të punuar nga dora e njeriut.

Më në fund, u hap një derë e madhe. Përballë tij u shfaq “Plaku” – i veshur me kostum të bardhë, imponant dhe i vrerët në fytyrë. Dukej se ishte shumë i mërzhitur. Por sapo pa Rrahmanin, fytyra iu çel dhe nga larg i foli:

— Hajde bre druzhe Rrahman! Shumë u vonove! Të kam pritë gjithë ditën. Më kanë tregu për përrallat që tregon ti dhe mezi po pres të dëgjoj ndonjë prej tyre.

— Eh, ia ktheu Rrahmani. Po mirë kjo puna e përrallave, kollaj është... por a e sheh çfarë më banë këta hyzmeqarët tuaj?

— Çfarë? – iu kthye “Plaku”.

— Paj, nuk më lanë me i ndërrue teshat... e besa, as me marrë ndonjë këmishë të mirë hua – se elbete, do të vija tek Presidenti!

“Plaku” qeshi:

— Ha-ha-ha, po a për këtë je bërë merak ti?

— Po, – i tha Rrahmani. – A e sheh çfarë rrobash paske veshur ti për të më pritur mua, e a i sheh çfarë opingash kam unë në këta qilima kaq të bukur?! A nuk është gjynah?

— Hajde, druzhe Rrahman, hajde! Po ti hala nuk e paske marrë vesh! Na kemi me e ba këtë vend aq të bukur, sa një ditë ti do t’i kesh rrobat më të bukura se unë, e shtëpinë po aq të bukur, e qilimat edhe më të bukur!

Rrahmani i shqeu sytë, e pa drejt e në sy “Plakun”, bëri një pauzë të shkurtër, qeshi pak dhe i tha:

— Ah, i mjeri unë! Nuk i paskam kuptuar këta hyzmeqarët tuaj... Tashti e mora vesh pse më kanë sjellë këtu.

— Pa hë njëherë! – iu kthye “Plaku” – A më ke thirrë me të kallxu unë ty përralla, apo do me ma tregu ti mua ndonjë përrallë?

Azem Shkreli e mbylli rrëfimin mbi Rrahmanin me këto fjalë:

— Përralla, jo politikë, Kadri Roshi!

Kjo përrallë e asaj kohe, treguar me mjeshtri nga Kadri Roshi, lidhi mallin dhe dëshirën e atyre viteve për ta parë Rugovën, me kujtimet e largëta të rrëfimeve për këtë vend kaq të dashur. Ajo përrallë u bë urë

lidhëse me praninë tonë sot në “Magra Austrian”, në Rugovën e bukur të ditëve tona.